

Slutrapport: 191125
Period: 141008 - 191031

Samverkan Familjecentral och Folktandvård Södra Ryd, Skövde

Samverkansprojekt Folktandvården Västra Götaland,
Närhälsan och Skövde kommun

FOLKTANDVÅRDEN

Närhälsan

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund/områdesöversikt	4
Syfte	4
Frågeställningar	4
Genomförande av projektet	5
Fortbildning	6
Resultat	7
Nuläge och framtida aktivitet	9
Utvärdering och rapport	9
Förkortningar	9
Referenser	10
Bilagor	12

Sammanfattning

Det är väl känt att en god munhälsa grundläggs i tidig ålder. Det finns en tydlig relation mellan barns munhälsa och familjens levnadsvanor. Epidemiologiska uppgifter 2013 visade att 6-åringar i Södra Ryd hade betydligt sämre tandhälsa än barn på övriga folktandvårds-kliniker i Skövde kommun. En sannolik förklaring till den sämre tandhälsan hos barn i socioekonomiskt utsatta områden är att det i dessa områden kan finnas bristande kunskap om hur god munhälsa bibehålls.

Syftet med projektet var att utforma en samverkansmodell mellan barnhälsovård (BHV), öppen förskola på familjecentral (FC) och Folktandvården Västra Götaland (FTV VGR) för att bevara det friska friskt samt vid behov identifiera patienter som löper risk att utveckla en kariessjukdom. I detta koncept ingår att tandvårdens resurser integreras i FC:s verksamhet. Syftet var också att utvärdera effekt utifrån andra parametrar som munhälsa samt personalens och familjernas upplevelse av samverkan. Ett ytterligare syfte var också att uppnå en mer jämlik munhälsa i Skövde kommun. BHV-personal och personal på öppen verksamhet på FC fick före projektstart en inledande utbildning avseende tandhälsa. Vid planeringsmöten utformade medarbetare tillsammans med projektgruppen en modell för samverkan och projektplan skrevs. Modellen har utvecklats efter hand.

Projektet har nu pågått i fem år. Vid samtliga besök på BVC finns tandhälsa med som en naturlig del i samtalen om hälsa. Tandsköterskan deltar i gruppverksamhet i öppen verksamhet och är mycket uppskattad på FC. Under senaste året har tandsköterskan ytterligare integrerats i FC:s verksamhet på olika sätt. Pedagogerna i den öppna verksamheten arbetar hälsoinriktat och integrerar nu också tandhälsan i sånger och lekar. Medarbetare inom de olika verksamheterna ser stora fördelar med samverkan och mycket tyder på att hälsobudskapet till familjerna förstärks.

Ett forskningsprojekt pågår där fokus har lagts på medarbetarnas upplevelse av samverkan. Resultaten visar att medarbetare upplever att samverkan ger helhetssyn och har ett stort mervärde både för familjer och medarbetare. Vidare upplevs att samverkan är utvecklande och blir naturligt över tid. Många medarbetare betonar också vikten ett tillåtande ledarskap och att samverkan framför allt i uppstarten måste ges tid. Familjer som besöker FC intervjuas för närvarande, syftet är utvärdera deras upplevelse av samverkan.

FTV VGR:s epidemiologi har sedan 2012 visat en försämrad tandhälsa för 6-åringar, se fig 2. FTV:s odontologiska bokslut 2018 visar också att tandextraktioner och lagningar har blivit vanligare i åldersgruppen 3–6 år. Avseende åldersgruppen 3–6 år i Södra Ryd, Skövde ses dock en tydlig trend till förbättrad tandhälsa, se figur 1.

Projektet avslutades 31 oktober 2019 och FTV:s samverkan med FC övergår nu i ordinarie verksamhet.

Bakgrund/områdesöversikt

Tandhälsan hos barn och ungdomar har under de senaste decennierna utvecklats positivt med allt fler individer fria från karies. Denna förbättring har till största delen tillskrivits en frekvent fluoridanvändning främst då i form fluorid tandkräm. Epidemiologiska sammanställningar samt kvalitetsregister visar dock en försämring av tandhälsan hos de yngsta barnen under de senaste 7–8 åren. Det finns också tydliga skillnader i munhälsa mellan olika områden. I socioekonomiskt svaga områden är kariesförekomsten avsevärt högre än i områden med bättre socioekonomisk situation. Där väl känt att en god munhälsa grundläggs i tidig ålder. Det finns en tydlig relation mellan barns munhälsa och familjens levnadsvanor. Dessutom finns också en klar relation mellan erfarenhet av karies och sannolikheten att utveckla ny karies trots tandvårdens systematiska arbete med förebyggande åtgärder. Detta tyder på en stor potential att ytterligare utveckla och effektivisera tandvårdens förebyggande arbete.

Det finns även data på att den sämre munhälsan i socioekonomiskt svaga områden samvarierar med en sämre allmän hälsa. Det budskap som tandvården förmedlar i sitt förebyggande arbete syftar till att etablera goda vanor ur munhälsosynpunkt men också ur allmän hälsosynpunkt. Hälso- och sjukvården och tandvården har samma hälsofrämjande budskap. En stor vinst kan därför uppnås om tandvårdspersonal, personal från barnhälsovård och familjecentral ges tillfälle att samverka för att tidigt uppmuntra och stötta föräldrarna till goda vanor för det lilla barnet.

Grav karies hos små barn ("tidig småbarnskaries") orsakar mycket lidande i form av tandvärk, infektioner, ökad risk för antibiotikaanvändning, problem med ätande, dålig viktuppgång mm. Vid ogynnsamma matvanor och bristfällig munhygien kan karies ha ett mycket snabbt förlopp och kan innebära att hela bittet kan vara raserat redan i tvåårsåldern. Dessutom visar studier att barn som har karies tidigt ofta fortsätter att utveckla karies. Tandbehandling med grava kariesskador på de små barnen kan bli mycket omfattande och kräver ofta behandling under narkos. Det är därför mycket viktigt att dessa riskpatienter fångas upp i god tid för att på så vis förhindra en kariesutveckling.

Bakgrund med fokus på Södra Ryd

Epidemiologiska uppgifter från 2013 visar att 6-åringar i Södra Ryd har lägre andel kariesfria barn (deft = 0) än på övriga folktandvårdskliniker i Skövde kommun. Samverkansprojektet startades oktober 2014 med målet att uppnå en jämlik hälsa i Skövde kommun.

Syfte

Det övergripande syftet med interventionen var att uppnå en mer jämlik munhälsa i Skövde kommun genom en samverkansmodell mellan FC, BHV och FTV i Södra Ryd. Ett annat syfte med projektet var att utvärdera familjers och personalens upplevelser av samverkan.

Frågeställningar

1. Har samverkansprojektet förbättrat munhälsan hos förskolebarnen i Södra Ryd, Skövde?
2. Hur upplevs samverkansprojektet av medarbetare på FC i Södra Ryd, Skövde?
3. Hur upplevs samverkansprojektet av familjerna som deltar i familjecentralens verksamhet i Södra Ryd, Skövde?

Genomförande av projektet

FTV skickar munvårdsinformation till samtliga 6-månaders barn innehållande tandborste, tandkräm och informationsbroschyr på svenska om små barns tänder. FTV kallar barnen vid 1 och 2 år för munhälsobedömning och hälsosamtal.

Under barnets första år är samverkan mellan FC, BHV och FTV oerhört viktig där personal tar del av varandras rön och stöttar och samverkar. Det innebär att folkhälsoarbetet förstärks genom att poängtera att såväl FC som folktandvårdskliniken är hälsofrämjande arenor. En bra hälsoinformation med inriktning specifikt på matvanor avseende tandhälsa och allmänt hälsobeteende för barn i åldrarna 1 och 2 år är speciellt viktigt just för dessa åldrar. Forskning visar att kostvanor initieras och befästs i tidig ålder.

- Före projektstart ordnades utbildningsdag för all berörd personal på FC, BHV och FTV som arbetar hälsoinriktat med de små barnen. Fokus på utbildningen var att bevara det friska frisk men också tidig identifiering av kariesrisk.
- Vid planeringsmöten före projektstart utformade medarbetare tillsammans med projektgruppen en modell för samverkan och projektplan skrevs. Modellen har utvecklats efter hand.
- FTV och hälsoodontologiska enheten försåg personal med lämpligt material. Materialet har utvecklats efterhand.
- Vid 8 månaders besök lämnas tandborste och tandkräm samt information på förälders modersmål ut på BVC (detta sker om ett komplement till sedvanligt 6-månaders utskick). BHV- sjuksköterska betonar vikten av att borsta tänderna från första tanden.
- Vid besöket 10–12 månader på BVC läggs speciellt tonvikt på tandhälsa, BHV-personal lyfter på läppen för att inspektera tänder.
- Vid följande besök på BVC finns tandhälsa med som en naturlig del i samtalen om hälsa.
- Personal från BHV överför ("remitterar") patienter som löper risk att få karies till folktandvård för orsaksinriktad kariesbehandling. Blanketten "underlag för överföring" har utvecklats efterhand. Se bilaga 1.
- FTV kontaktar BHV för att nå patienter som uteblir till tandvården, genom samverkan kan dessa barn lättare fångas upp.
- Omvänd överföring ("remiss"), FTV kan överföra barn med karies till BHV där kariesproblematiken kvarstår trots orsaksinriktad kariesbehandling. Blanketten "underlag för överföring" till BHV har utvecklats efterhand. Se bilaga 2.
- Tandsköterska deltar kontinuerligt i babycafé och övrig verksamhet på familjecentralen.
- Tandsköterska kallar patienter som överförs från BHV för orsaksinriktad kariesbehandling.
- Goda munvårdsvanor ses som en naturlig del i öppna verksamheten på FC och BHV.
- Pedagogerna i öppna verksamheten arbetar hälsoinriktat och integrerar nu också tandhälsan i sånger och lekar
- FTV är en resurs och sakkunnig för personal och familjer i tandvårdsfrågor.

- Samverkan mellan FTV och FC har under tidsperioden 2016 till 2019 startats upp på många platser i regionen med delar av Södra Ryds-projektet som modell.
- Flera åtgärder med grund i samverkansprojektet i Södra Ryd har nu implementerats i hela VGR:
 - På initiativ från BHV i VGR lämnas tandborste och tandkräm samt information på förälders modersmål ut på BHV vid 8 månaders besök (detta sker om ett komplement till sedvanligt 6 månaders utskick).
 - Underlag för överföring mellan BHV och FTV som har utformats i Södra Ryd används nu i hela VGR.

Fortbildning

- Studieresa till Boda i Borås anordnades november 2015.
- Fortbildning och erfarenhetsutbyte mellan FC Södra Ryd och Boda, Borås, genomfördes i Skövde 161103.
- Gemensamma samverkansdagar/utbildningar för BHV och FTV i Skaraborg har genomförts under våren 2017. Medarbetare från FTV Södra Ryd har deltagit och även presenterat projektet.
- Projektet presenterades på en familjecentralsdag i Töreboda 171010 med syfte att inspirera andra FC i Skaraborg att påbörja samverkan med FTV.
- Avdelning folkhälsas Skaraborgsenhet i samverkan med FTV bjöd in till en inspirationsdag den 8 februari 2018 med rubriken: Det lilla barnets hälsa – vårt gemensamma ansvar. Syftet var att inspirera andra FC i Skaraborg att påbörja samverkan med FTV.
- Studieresa till Göteborg inklusive utbildning för personal på Södra Ryds FC anordnades 17-18 april 2018. Studiebesök och erfarenhetsutbyte med FC Hjällbo och FC Lövgärdet, som båda finns i socioekonomiskt utsatta områden, genomfördes.
- Kurs halvdag 190109 för personal som jobbar på FC, BHV eller andra som samverkar med FTV kring det lilla barnets munhälsa.
- En ytterligare inspirationsdag genomfördes 15 oktober 2019 med rubriken: Det lilla barnets hälsa – Att samtala med och bemöta familjen.
- Projektet har lyfts upp i flera sammanhang, bl.a. rapport på Tandläkarförbundets Riksstämma
- Projektavslutning 191030.

Resultat

FC i Södra Ryd och FTV har genomfört ett 5-årigt projekt med start oktober 2014. Målet var att ta fram en modell för att bevara det friska friskt samt vid behov identifiera patienter som löper risk att utveckla en kariessjukdom genom samverkan mellan BHV, FC och FTV. Valda delar av modellen/konceptet, som har utvecklats, används nu av andra FC, eller liknande verksamheter, inom VGR. I ett längre perspektiv förutsätts modellen medföra bättre tandhälsa hos barnen vilket medför ett minskat behov av tandvård, akut och planerad. Måluppfyllelsen kommer att mätas genom epidemiologiska uppgifter 2020 på 6-åringar som deltagit i projektet från projektstart.

Utveckling tandhälsa:

Preliminära resultat visar en klar tandhälsförbättring i åldersgruppen 3–6 år från 2013–2018, se figur 1.

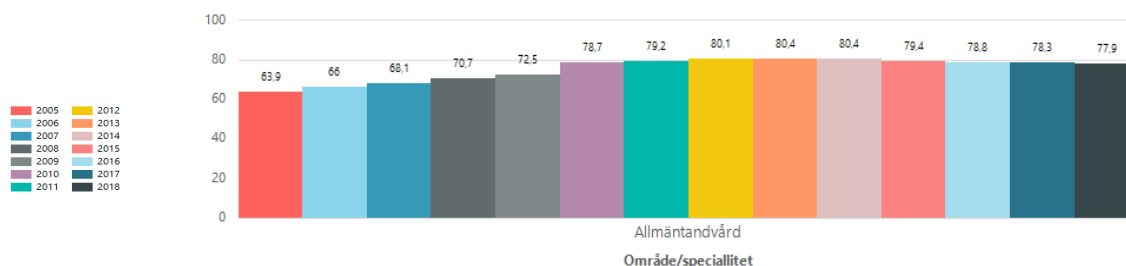
Figur 1. Karierade mjölkänder i åldersgruppen 3-6 år under 2013-2018 på FTV Södra Ryd, Skövde.

Kommentar: I åldersgruppen 3–6 år i Södra Ryd, Skövde, ses en trend till förbättrad tandhälsa. Barnen i denna åldersgrupp har färre karierade tänder 2018 jämfört med 2013. Material hämtat från FTV:s odontologiska bokslut 2018.

FTV VGR:s odontologiska bokslut 2018 visar en försämrad tandhälsa i åldersgruppen 3–6 år i regionen. Detta bokslut visar också att tandextraktioner och lagningar har blivit vanligare i denna åldersgrupp. Avseende åldersgruppen 3–6 år i Södra Ryd, Skövde, sågs dock en trend till förbättrad tandhälsa under samma period (figur 1). År 2013 hade Södra Ryd 62 % kariesfria 6-åringar. År 2018 ses en förbättring då andelen kariesfria ökat till 75,5 %. Det bör observeras att 6-åringar under samma period i VGR har fått en försämrad tandhälsa. Figur 2 visar att andelen kariesfria 6-åringar under senare år har minskat i regionen.

Figur 2. Andel kariesfria 6-åringar i % 2005–2018 VGR

Personalens upplevelse av samverkan:

Forskningsmedel har beviljats och intervjuer med personal har genomförts. Intervjuerna har bearbetats med en kvalitativ metodik och en vetenskaplig artikel håller på att sammanställas. Personalens upplevelse av samverkan FC, BHV och FTV har utvärderats. Citat från intervjuerna har kategoriserats i teman och kategorier. Preliminära resultat, se tabell 1. Intervjuer med familjer som deltar i FC:s verksamhet har påbörjats.

Tabell 1. Teman och kategorier från intervjuer med personal på familjecentralen

Samverkan ger helhetssyn

- Ger helhetssyn på barn och familj
- Skapar gemensamma budskap
- Ökar känslan av meningsfullhet

Samlokalisering skapar mervärde

- Ökad tillgänglighet för familjerna
- Främjar bred kunskapsinhämtning kring varje barn och familj
- Underlättar det tvärprofessionella samarbetet och samtycke
- Skapar trygghet

Arbetsätt innebär utveckling

- Ökar det ömsesidiga lärandet
- Stimulerar till nya metoder
- Förutsätter ett tillåtande ledarskap och öppet medarbetarskap, blir naturligt över tid

Sammanfattningsvis upplever medarbetare att samverkan ger helhetssyn och har ett stort mervärde både för familjer och medarbetare. Vidare upplevs att samverkan är utvecklande och blir naturligt över tid. Många medarbetare betonar också vikten ett tillåtande ledarskap och att samverkan framför allt i uppstarten måste ges tid.

Underlag för samverkan

Under projektperioden har underlag för samverkan utvecklats. Dessa underlag används nu i hela regionen. Under projekttiden har 83 patienter med bedömd risk för kariessjukdom överförts från BHV till FTV.

Nuläge och framtida aktivitet

- Projekt övergick 191101 i ordinarie verksamhet
- Forskningsprojektet avseende uppföljning fortsätter enligt plan.

FC Södra Ryd har som mål att vara en hälsoinriktad familjecentral.

Då det finns en stor andel nyanlända familjer är det av stor vikt att verksamheten fortsätter att utvecklas. Tandsköterskan som integrerad del av verksamheten på FC kan behöva utökas för att de nyanlända familjerna ska kunna få information och kunskap om goda hälsovanor och svensk tandvård.

Utvärdering och rapport

Slutrapport

Slutrapport lämnas i december 2019 till:

Strategiskt folkhälsoråd och beredning medborgare & folkhälsa

Folktandvårdens ledningsgrupp

Närhälsans ledningsgrupp

Förkortningar

BHV = Barnhälsovården

deft = kariesade, extraherade och fyllda primära tänder

FC = Familjecentral

FTV = Folktandvården

HOE = Hälsoodontologiska enheten

VGR = Västra Götalandsregionen

Referenser

1. Alm A. On dental caries and caries-related factors in children and teenagers. Thesis. Göteborg: University of Gothenburg, 2008.
2. Bøge Christensen L, Twetman S, Sundby A. Oral health in children and adolescents with different socio-cultural and socio-economic backgrounds. *Acta Odontologica Scandinavica* 2010;68:35-42.
3. Castilho AR, Mialhe FL, Barbosa Tde S, Puppim-Rontani RM. Influence of family environment on children's oral health: a systematic review. *J Pediatr.* 2013;89:116-23.
4. Hooley M, Skouteris H, Boganin C, Satur J, Kilpatrick N. Parental influence and the development of dental caries in children aged 0-6 years: a systematic review of the literature. *J Dent.* 2012;40:873-85.
5. Kramer A-C. Föräldrars betydelse för 3-åriga barns munhälsa; En rapport från Mjölktandsprojektet i Skaraborg. Sahlgrenska Akademin, Göteborgs universitet FoU-centrum Primärvården och Folk tandvården Skaraborg. 2009. Rapport 2009:4.
6. Odontologiskt bokslut 2018, Folk tandvården Västra Götalandsregionen. (Finns tillgängligt på Folk tandvårdens intranät FIOL)
7. SBU: Att förebygga karies. En systematisk litteraturöversikt. Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) (The Swedish Council on Technology Assessment in Health Care); 2007. SBU-rapport nr 188.
8. SKaPa: Svenskt kvalitetsregister för karies och parodontit. Årsrapport 2018. <http://www.skapareg.se/arsrapport-2018/>
9. SKL: Samling för social hållbarhet – minska skillnader i hälsa. Tillgänglig via: <https://skl.se/halsasjukvard/folkhalsa/socialhallbarhetmotesplats/samlingforsocialhallbarhet.1200.html>
10. Socialstyrelsen: Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2013-5-34.pdf>
11. Socialstyrelsen: Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård samt tandvård – Lägesrapport 2016. www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-3-16
12. Socialstyrelsen: Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård – Lägesrapport 2017. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-3-1.pdf>
13. Socialstyrelsen: Karies bland barn och ungdomar – Epidemiologiska uppgifter för år 2016. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-2-23.pdf>
14. SOU 2017:47. Kommissionen för jämlik hälsa – *Slutbetänkande (2017) Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa.* http://www.regeringen.se/49ba4e/contentassets/3917644bbd69413bbc0c017647e53528/nasta-steg-pa-vagen-mot-en-mer-jamlik-halsa-slutbetankande-av-kommissionen-for-jamlik-halsa_sou2017_47.pdf

15. Toumba KJ et al. Guidelines on the use of fluoride for caries prevention in children: an updated EAPD policy document. *Eur Arch Paediatr Dent*. 2019 Nov 8. doi: 10.1007/s40368-019-00464-2. [Epub ahead of print]
16. Twetman S. Caries prevention with fluoride toothpaste in children: an update. *Eur Arch Paediatr Dent*. 2009;10:162-7.
17. Wang NJ, Aspelund GO. Children who break dental appointments. *Eur Arch Paediatr Dent* 2009;10:11-4.
18. Wennhall I, Norlund A, Matsson L, Twetman S. Cost-analysis of an oral health outreach program for preschool children in a low socioeconomic multicultural area in Sweden. *Swed Dent J*. 2010;34:1-7.
19. Östberg AL, Skeie MS, Skaare AB, Espelid I. Caries increment in young children in Skaraborg, Sweden: associations with parental sociodemography, health habits, and attitudes. *Int J Paediatr Dent*. 2017;27:47-55.

Till Folk tandvården

Underlag för samverkan mellan Barnhälsovård och Folk tandvård vid misstanke om risk för karies eller då barnet inte har haft kontakt med tandvården

Barnets personuppgifter

Namn Personnummer/LMA-nummer

Barnets vårdnadshavare

Namn Telefonnummer

Behov av tolk Ja Nej Språk

Kontaktuppgifter till barnhälsovården

BHV-sjuksköterska/läkare BVC-enhet

Adress Telefonnummer

Orsak till samverkan

Sätt ett kryss i rutan som gäller orsaken till samverkan och eventuella riskfaktorer.

Vårdnadshavare uppger att barnet inte har haft kontakt med tandvård

Risikfaktorer för karies:

- Ogynnsamma vanor vad gäller mat och dryck, t.ex. frekvent intag av söta produkter
- Söt dryck nattetid och söt dryck vid törst
- Avsaknad eller oregelbunden tandborstning med fluortandkräm
- Karies eller bakteriebeläggningar på överkäkens framtänder
- Infektionsbenägenhet/sjukdom/medicinering
- Åter flera gånger nattetid, speciellt om tandborstning inte fungerar
- Instabila sociala förhållanden/frekventa uteblivanden eller återbud
- Övriga sociala faktorer (t.ex. sociokulturell bakgrund med bristande kunskap om munhälsa)
- Övriga riskfaktorer enligt manual (t.ex. karies hos syskon)

Egen kommentar:

Datum och underskrift

Datum Underskrift

Skicka formuläret till Folk tandvården och informera barnets föräldrar om kontakten.

Till Barnhälsovården

Underlag för samverkan mellan Folktandvård och Barnhälsovård. Gäller barn som behöver extra stöd från Barnhälsovården på grund av grav karies och kvarstående riskfaktorer

Barnets personuppgifter

Namn Personnummer/LMA-nummer

Barnets vårdnadshavare

Namn Telefonnummer

Behov av tolk Ja Nej Språk

Uppgifter från Folktandvården

Namn tandsköterska/tandhygienist/tandläkare Folktandvårdsklinik

Adress Telefonnummer

Orsak till samverkan

Sätt ett kryss i rutan som gäller orsaken till samverkan och eventuella riskfaktorer.

- Uteblivande från tandvård trots upprepade kallelser
- Ogynnsamma vanor vad gäller mat och dryck, t.ex. frekvent intag av söta produkter
- Söt dryck nattetid och söt dryck vid törst
- Avsaknad eller oregelbunden tandborstning med fluortandkräm
- Infektionsbenägenhet/sjukdom/medicinering
- Äter flera gånger nattetid, speciellt om tandborstning inte fungerar
- Instabila sociala förhållanden/frekventa uteblivanden eller återbud
- Övriga sociala faktorer (t.ex. sociokulturell bakgrund med bristande kunskap om munhälsa)
- Övriga riskfaktorer enligt manual (t.ex. karies hos syskon, tandvårdsrädsla hos föräldrar)

Egen kommentar:

Datum och underskrift

Datum Underskrift

Skicka formuläret till Barnhälsovården och informera förälder om kontakten.